

Torp

– fossil åkermark och sågverkslämningar vid Bäckefors

Kulturhistorisk förstudie inför planerade vindkraftverk
Bäcken 1:44, 1:16, Björtveten 1:27 m.fl.
Bäcke socken, Bengtsfors kommun
Oscar Ortman
Bohusläns museum
Rapport 2011: 38

BOHUSLÄNS
MUSEUM

Fält med grå bakgrund och fet ram är obligatoriska för redovisning till FMIS.
För anvisningar, klicka på rubrikerna och länkar på sidan 2.

Geografiska och administrativa uppgifter

Län	Kommun	Landskap
Västra Götalands Län	Bengtsfors	Älvsborg
Socken/Stad	Kartblad	Fastighet/kvarter
Bäcke	9148	Bäcken 1:44, Bäcken 1:16, Björtveten 1:27 m fl.

Beslutande länsstyrelse	Länsstyrelsens dnr	Beslut enligt KML	Datum för beslut
-------------------------	--------------------	-------------------	------------------

Undersökningens art och omfattning

Undersökarens dnr/projektnr	Typ av undersökning/åtgärd	Fältarbetstid start	Fältarbetstid slut
NOK 266-2010/ 10014	Särskild utredning	2010-08-10	2010-08-11
Undersökande/ansvarig organisation	Ansvarig person	Typ av exploatering	
Bohusläns museum/Västarvet	Oscar Ortman	Vindkraftspark	
Uppdragsgivare/exploatör	Antal arbetsdagar	Beräknad rapporttid	Total faktisk kostnad
Eolus Vind AB	2	40 timmar	52 136 kr

Beräknat	Yta, ext (m ²)	Yta (m ²)	Volym (m ³)	Schakt (m)	Timmar, grov	Timmar, arkeolog	Timmar, maskin
	560000					64	
Undersökt	Yta, ext (m ²)	Yta (m ²)	Volym (m ³)	Schakt (m)	Timmar, grov	Timmar, arkeolog	Timmar, maskin
	559176					32	

Berörda RAÄ-nr/tillfällig arbetsidentitet (objektnr)

NY1, NY 2, NY 3, NY 4

Datering

--

Rapport inkommer senare Ja Nej

Sammanfattning av undersökningsresultaten och förslag till fortsatta åtgärder

<p>Sammanfattning av undersökningsresultaten</p> <p>Inför anläggande av vindkraftsparker i Bäcken, Bäcke socken, Bengtsfors kommun utförde Bohusläns museum, i augusti 2010, en frivillig arkeologisk utredning etapp 1. Utredningen utfördes på uppdrag av Eolus vind AB, i Vårgårda.</p> <p>Vid utredningen påträffades tre områden med fossil åkermark, två torplämningar samt ett område med industrilämningar, se bilaga 1, 2 och 3. Inga förhistoriska lämningar påträffades. Några områden där det är aktuellt med arkeologisk utredning etapp två påträffades inte.</p>
<p>Förslag till fortsatta åtgärder</p> <p>Bohusläns museum har i bilaga 3 redovisat fyra områden med kulturhistoriska iakttagelser. Bohusläns museum bedömer att området med industrilämningar, nummer 4, och två av områdena med fossil åkermark och torplämningar, nummer 2 och 3, bör undan tas från ingrepp vid den fortsatta planeringen.</p>

Oscar Ortman

(Underskrift)

(Datum)

Uppgifter om lägesbestämning

Mätmetod GPS	Kommentar kring inmätning
Skala 1:10000	
Medelfel vid inmätning	

[Anvisning för leverans av lägesuppgifter till RAÄ](#)

[Anvisning för leverans av lägesuppgifter till länsstyrelse](#)

[Anvisning för objekttabell för enkel lämningstyp](#)

[Anvisning för objekttabell för sammansatt lämningstyp](#)

[Anvisning för antikvarisk bedömning, skadestatus och undersökningsstatus](#)

[Anvisning för beskrivning](#)

[Anvisningar för bilaga Objekttabell för särskild utredning](#)

Kontaktpersoner RAÄ:

Agneta Åkermark Kraft, tel. 08- 5191 8570, e-post agneta.akermark-kraft@raa.se
Carina Örneklint Berg, tel. 08-5191 8544, e-post cor@raa.se

Objekttabell för enkel lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr		Tillfällig arbetsid. (obj.nr)		Osäker position		Osäker utbredning		Lägsta nivå (möh)	Högsta nivå (möh)
		1		☐ Ja	☒ Nej	☒ Ja	☐ Nej	210	215
Antikvarisk bedömning			Skadestatus			Undersökningsstatus			
Övrig kulturhistorisk lämning			Välbevarad			Ej undersökt			
Antal	Lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde	
1	Fossil åker	Övrig		Övrig		Övrig		Röjningsröseområde	
<p>Beskrivning</p> <p>Område med husgrunder, enstaka röjningsrösen, röjda ytor, terrasskant, stensatt körväg, stenrader och tippad sten. Med all sannolikhet yngre torpodling. Husgrund 1: Belägen i klåva mellan berg. Torpgrund, nästan kvadratisk syllstenskonstruktion, 8x7 m stor (NV-SÖ), plus utbyggnad i V hörnet 2,5x3 m stor (NÖ-SV). Syllstensrader av 0,3-1 m stora stenar. Spisröse 3x3 m stort i NV delen, utbyggnaden i V delen liknar spisröset och är också helt stenfyllt. Husgrund 2: Uthusgrund alternativt odlingssten upplagd på bergshäll. Trapetsoid form, ca 8x4-6 m stor (NV-SÖ), med markanta stensatta kanter, ca 1 m höga. Stenarna är 0,1-0,8 m stora. Grunden är helt stenfylld och kraftigt övermossad.</p> <p>Enstaka röjningsrösen väster om torpgrund inom ett område ca 40 x 135 m (SV - NO). Rösena är ca 4 m stora och 0,6-0,8 m höga, runda till ovala. De har en toppig till rundad profil och är kraftigt övermossade. Ytliga recenta körskador från skogsavverkning.</p> <p>Mindre röjda ytor finns mellan berg Ö om torpgrunden, där odlingssten lagts mot bergskanterna.</p> <p>Terrasskanten ligger nedanför och norr om husgrund 2. Den avgränsas av en enkel u-formad stenrad, är 10x4 m stor och består av 0,4-0,7 m stora stenar. Stenraden inramar terrassen mot en våtmark i NV. Det kan eventuellt röra sig om en odlingsyta</p> <p>Den stensatta körvägen slingrar längs S kanten av klåvan, intill bergväggen. Den är 30 m lång och ca 3 m bred samt stensatt i nederslänt. Vägkanten är 0,2-1 m hög och består av smala stenflak som kallmurats. Sönderkörd av skogsmaskiner längst i N, upp mot husgrund 1.</p>									

Objekttabell för sammansatt lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr	Tillfällig arbetsid. (obj.nr)	Osäker position		Osäker utbredning		Lägsta nivå (möh)	Högsta nivå (möh)
	2	☐ Ja	☒ Nej	☐ Ja	☒ Nej	195	200
Antikvarisk bedömning		Skadestatus		Undersökningsstatus			
Övrig kulturhistorisk lämning		Välbevarad		Ej undersökt			
Antal	Sammansatt lämningstyp						
1	Område med fossil åkermark						
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
1	Husgrund, historisk tid	Övrig					
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
10	Röjningsröse						
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
Beskrivning							
<p>Objekt nr 2. Område med husgrund, röjningsrösen, röjda ytor och stenrad. Med all sannolikhet yngre torpodling.</p> <p>Husgrund 3: Torpgrund, kvadratisk fylld stenkonstruktion, 8x8 m stor (Ö-V). Stenarna både i och runt konstruktionen är ca 0,3-0,6 m stora. Stengrunden är omsorgsfullt lagd runt om. En stenhög centralt i S delen kan vara ett spisröse. Intill husgrunden finns växtlighet som tyder på förvildade torpväxter. Huset har stått på platsen relativt sent, bl.a. finns kvarliggande järnskrot.</p> <p>Minst 10 röjningsrösen inom ett område ca 65 x 65 m (SO-NV). Rösena är 4-6 m stora och 0,5-1 m höga, runda till ovala. De är generellt toppiga och kraftigt övermossade, men enstaka är mer flacka. Ingående stenar är 0,10-1 m stora, stenmaterialet är blandat.</p> <p>En stenrad förekommer sträckvis längs norra kanten av bruksväg genom området.</p>							

Objekttabell för sammansatt lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr	Tillfällig arbetsid. (obj.nr)	Osäker position		Osäker utbredning		Lägsta nivå (möh)	Högsta nivå (möh)
	3	☐ Ja	☒ Nej	☐ Ja	☒ Nej	125	135
Antikvarisk bedömning		Skadestatus			Undersökningsstatus		
Övrig kulturhistorisk lämning		Skadad			Ej undersökt		
Antal	Sammansatt lämningstyp						
1	Område med fossil åkermark						
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
55	Röjningsröse						
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde		
Beskrivning							
<p>Objekt nr 3. Område med röjningsrösen, röjda ytor, terrasskanter och åkerhak. Med all sannolikhet yngre torpodling. Minst 55 röjningsrösen inom ett område ca 170 x 165 m (SO - NV). Rösena är 2-6 m stora och 0,4-1 m höga, runda till ovala. De är generellt toppiga och ej övertorvade, enbart övermossade, med luckert och löst stenmaterial. Ingående stenar är 0,10-1(2) m stora, stenmaterialet är blandat, men generellt mindre stenar ytligt. Vissa rösen är delvis skadade av hyggesplöjning. Rösena förekommer med olika inbördes avstånd, ofta 5-20+ m. Terrasskanter och åkerhak förekommer inom området. Även i form av tippad sten i nedslänt och mindre stenrader, upp mot kanterna av röjda ytor. Ett stort röjningsröse vid en öppen plåtå med en äldre rönn och en lönn (gårdstun?).</p>							

Objekttabell för sammansatt lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr		Tillfällig arbetsid. (obj.nr)		Osäker position		Osäker utbredning		Lägsta nivå (möh)	Högsta nivå (möh)
		4		☐ Ja	☒ Nej	☐ Ja	☒ Nej	120	155
Antikvarisk bedömning			Skadestatus			Undersökningsstatus			
Övrig kulturhistorisk lämning			Välbevarad			Ej undersökt			
Antal	Sammansatt lämningstyp								
1	Småindustriområde								
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde			
3	Övrigt								
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde			
1	Färdväg								
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde			
4	Övrigt								
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde			
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde			
<p>Beskrivning</p> <p>Objekt nr 4 består av:</p> <p>Sågverksruin 1 Den nordligaste av tre fd. sågverk. Kvarstående kallmurade grundmurar längs och i en fors i Sägarebäcken, upp till 3 m höga. Belägen längs en sträcka av 60 m (N-S). Enstaka bevarat byggnadstimmer.</p> <p>Sågverksruin 2 Den mittersta av tre fd. sågverk. Kvarstående kallmurade grundmurar längs och i en fors i Sägarebäcken, upp till 3 m höga. Belägen längs en sträcka av 21 m (VSV-ONO). Enstaka bevarat byggnadstimmer. Cementfogar förekommer på något ställe. Äldre turbin och diverse järndetaljer. Belägen ungefär vid "Sågen" på kartan.</p> <p>Sågverksruin 3 Den sydligaste av tre fd. sågverk. Kvarstående kallmurade grundmurar längs och i en fors i Sägarebäcken, upp till 3 m höga. Belägen längs en sträcka av 32 m (VSV-ONO). En del bevarat byggnadstimmer.</p> <p>Äldre väg med täktgropar Nedanför brinken av en bäckravin, intill och förbi fyra täktgropar (för vägfylle), går en sträcka av en äldre väg upp mot sågverksruin 3. Vägbanken är 150 m lång, terrassliknande och endast ca 2 m bred. Antydan till hålväg, 0,2 m djup, finns på den södra och allra nordligaste delen.</p> <p>Täktgrop 1: Belägen på skrå precis nedanför brink i bäckravin, 3x2,5 m stor (Ö-V), 1 m djup, rektangulär. Materialet är ytligt grusig sandig silt.</p> <p>Täktgrop 2: Belägen nedanför brink i bäckravin, 6x4 m stor (Ö-V), 2,2 m djup, rektangulär. Materialet är ytligt grusig sandig silt. Vid provstick med jordsond visade sig bottenmaterialet vara siltig lera ned till 0,35 m, där stenar möter.</p> <p>Täktgrop 3: Belägen nedanför brink i bäckravin, 5,5x3,5 m stor (N-S), 1,8 m djup, rektangulär. Materialet är ytligt grusig sandig silt. En rostig järntråd låg på botten. Vid provstick med jordsond visade sig bottenmaterialet vara siltig lera ned till 0,4 m, där stenar möter.</p> <p>Täktgrop 4: Belägen på sydsidan av mindre platåkant, 6x5 m stor (Ö-V), 1,5 m djup, nästan kvadratisk, med öppning mot söder. Materialet är ytligt grusig sandig silt. Belamrad med trä och ris i botten. Vid provstick med jordsond visade sig bottenmaterialet vara siltig lera ned till 0,3 m, där stenar möter.</p>									

Fält med grå bakgrund och fet ram är obligatoriska för redovisning till FMIS.
För anvisningar, klicka på rubrikerna och länkar på sidan 2.

Geografiska och administrativa uppgifter

Län	Kommun	Landskap
Västra Götalands Län	Bengtsfors	Älvsborg
Socken/Stad	Kartblad	Fastighet/kvarter
Bäcke	9148	Bäcken 1:44, Bäcken 1:16, Björntveten 1:27 m fl.

Beslutande länsstyrelse	Länsstyrelsens dnr	Beslut enligt KML	Datum för beslut
-------------------------	--------------------	-------------------	------------------

Undersökningens art och omfattning

Undersökarens dnr/projektnr	Typ av undersökning/åtgärd	Fältarbetstid start	Fältarbetstid slut
NOK266-2010/10014	Särskild utredning	11-10-19	11-10-19
Undersökande/ansvarig organisation	Ansvarig person	Typ av exploatering	
Bohusläns museum /Västarvet	Oscar Ortman	Vindkraftspark	
Uppdragsgivare/exploatör	Antal arbetsdagar	Beräknad rapporttid	Total faktisk kostnad
Eolusvind AB	1	18 timmar	36 700 kr

Beräknat	Yta, ext (m ²)	Yta (m ²)	Volym (m ³)	Schakt (m)	Timmar, grov	Timmar, arkeolog	Timmar, maskin
	560 000						
Undersökt	Yta, ext (m ²)	Yta (m ²)	Volym (m ³)	Schakt (m)	Timmar, grov	Timmar, arkeolog	Timmar, maskin
						18	

Berörda RAÄ-nr/tillfällig arbetsidentitet (objektnr)

NY1, NY 2

Datering

Historisk tid

Rapport inkommer senare Ja Nej

Sammanfattning av undersökningsresultaten och förslag till fortsatta åtgärder

<p>Sammanfattning av undersökningsresultaten</p> <p>Inför anläggande av vindkraftsparker i Bäcken, Bäcke socken, Bengtsfors kommun utförde Bohusläns museum, i oktober 2011, en kompletterande frivillig arkeologisk utredning etapp 1. Utredningen utfördes på uppdrag av Eolus vind AB, i Vårgårda.</p> <p>Vid den kompletterande arkeologiska etapp 1 utredningen påträffades två gränstenar samt Böns äldre gårdstomt. Den äldre gårdstomten som finns belagda på Storskifteskartorna över Bön och Liane från 1806.</p>
<p>Förslag till fortsatta åtgärder</p> <p>Om Böns gårdstomt berörs anser Bohusläns museum att den berörda delen förundersöks då gårdstomten är att betrakta som en fast fornlämning.</p>

Oscar Ortman
(Underskrift)

2011-11-15
(Datum)

Uppgifter om lägesbestämning

Mätmetod GPS	Kommentar kring inmätning
Skala 1:10000	
Medelfel vid inmätning	

[Anvisning för leverans av lägesuppgifter till RAÄ](#)

[Anvisning för leverans av lägesuppgifter till länsstyrelse](#)

[Anvisning för objekttabell för enkel lämningstyp](#)

[Anvisning för objekttabell för sammansatt lämningstyp](#)

[Anvisning för antikvarisk bedömning, skadestatus och undersökningsstatus](#)

[Anvisning för beskrivning](#)

[Anvisningar för bilaga Objekttabell för särskild utredning](#)

Ifylld blankett skickas till: fmisreg@raa.se

Kontaktuppgifter: e-post: fornsok@raa.se, tel: 08 - 5191 8571 må - fre 9.00 - 11.30

Objekttabell för enkel lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr	Tillfällig arbetsid. (obj.nr) Ny 1, (5)	Osäker position ☐ Ja ☒ Nej	Osäker utbredning ☐ Ja ☒ Nej	Lägsta nivå (möh) 195	Högsta nivå (möh) 200
Antikvarisk bedömning	Skadestatus	Undersökingsstatus			
Övrig kulturhistorisk lämning	Välbevarad	Ej undersökt			
Antal	Lämningstyp	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	
1	Gränsmärke				
Beskrivning					
Objekt nr 5 består av två gränsmärken med cirka 30 meters mellanrum båda består av tre 0,2 x 0,2-0,3 meter stora stenar utgör fundamentet till en 0,2 x 0,3 meter stor uppladd sten.					

Objekttabell för enkel lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr	Tillfällig arbetsid. (obj.nr) Ny 2,(6)	Osäker position ☐ Ja ☒ Nej	Osäker utbredning ☐ Ja ☒ Nej	Lägsta nivå (möh) 135	Högsta nivå (möh) 145
Antikvarisk bedömning Fast fornlämning		Skadestatus Välbevarad		Undersökningsstatus Ej undersökt	
Antal 1	Lämningstyp Bytomt/gårdstomt	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	Egenskapsvärde	
Beskrivning Objekt 6 Böns gårdstomt 85 x 240 meter stor. Gårdstomten ligger i en sydsluttning ner mot en östvästlig dalgång. Vid utredningstillfället bestod gårdstomten av två beteshagar på bägge sidor om en bruksväg. Gårdstomten är belagd på Storskifteskartan för Hemmanen Bön och Liane (LMV akt nr15-Bäc-54).					

Omslagsbild Foto taget av Niklas Ytterberg. Fotot visar sågverk 4:1 vid Sågbäcken.

Bakgrund

Inför anläggande av vindkraftspark i Bäckén, Bäcke socken, Bengtsfors utförde Bohusläns museum en frivillig arkeologisk utredning etapp 1. Utredningen utfördes på uppdrag av Eolus vind AB i Vårgårda. Området, som utreddes i augusti 2010, utgör före detta utmark till hemmanen Björtveten, Bäckén och Regineberg, i Bäcke socken. Utredningsområdena utgjordes av typisk dalsländsk fjällmiljö. I utmarkerna öster om Bäckefors finns ytterst få fasta fornlämningar registrerade. De kulturhistoriska lämningarna domineras av torplämningar från 1800-talet.

Resultaten från denna utredning presenterades i Bohusläns museum rapport 2011:2. Hösten 2011 utförde dock Bohusläns museum en kompletterande frivillig arkeologisk utredning etapp 1 i samma område. Kompletteringen omfattade ytterligare fem platser för föreslagna vindkraftverk samt tillfartsvägar till dessa. Dessutom granskades även en ny tillfartsväg i anslutning till Reginebergs gård. Denna rapport är en sammanslagning av kompletteringen med de äldre resultaten.

Kartstudier

Inför fältinventeringen studerades lantmäteriets historiska kartor för det berörda området. Kartmaterialet utgjordes av storskifteskartor och laga skifteskartor för hemmanen Bäckén, Björtveten och Regineberg (LMV). Laga skifteskartan för Regineberg visar hur avrösning anbefalldes på utmarken 1830. På storskifteskartan över utmarken till Hemmanet Björtveten från 1818 finns tre torp upptagna. Dessa är Soldattorpet med ängsmark, Finntorpet och Zvihagarne. Samma torp omnämns även på laga skifteskartan över Reginebergs utmark från 1830. På denna karta finns även torpen Dalen, Fjället och Granna omnämnda. I samband med 2011 års komplettering studerades också storskifteskartan över frälsehemmanet Bön med Liane från 1806. På denna fanns också torpen Fjället och Gena och Finntorpet belagda. Av 1806 års storskifteskarta framgår gården Böns/Reginebergs äldre gårdsläge (se bilaga 9). Av skifteshandlingarna framgår också att Bön och Liane fram till 1806 utgjorde ett helt hemman som vid storskiftet kom att delas i två halva hemman, Bön respektive Liane. 1806 ägdes hemmansdelen Bön av bruksförvaltare Anders Fjellman och brukspatron Johan Wikström. Brukspatron Carl Fredrik Ugglå ägde hemmansdelen Liane. Bäckefors bruk hade startats 1767 av Carl Fredriks far Leopold Magnus Ugglå. Från 1823 kom fastigheterna Regineberg/Bön och Liane att ägas av brukspatron Carl Fredrik Waern (Bäckefors hembygdsförening 1977).

Metod

Utifrån genomförd kartstudie och utifrån topografin i området utfördes en inventering. Vid utredningen inventerades i första hand tillfartsvägar och de områden där de enskilda verken är tänkta att placeras. De historiska lämningar som påträffades mättes in med GPS och fotograferades.

Resultat

Vid utredningen påträffades tre områden med fossil åkermark, två torplämningar samt ett område med industrilämningar, se bilaga 2 till 8. Inga förhistoriska lämningar påträffades. Några områden där det är aktuellt med arkeologisk utredning etapp två påträffades inte. Vid den kompletterande arkeologiska etapp 1-utredningen påträffades två gränstenar samt Böns äldre gårdstomt som finns belagd på Storskifteskartan över Bön och Liane från 1806.

Slutsats

Bohusläns museum rekommenderar en diskussion med kulturmiljöenheten på länsstyrelsen inför den fortsatta planeringen av vindkraftparken Bäckén. Det gäller tre områden med kulturhistoriska lämningar. Det första området ligger vid Sågbäcken, det andra vid vindkraftverk nummer 11 och det tredje vid passagen förbi den fossila åkermarken som hör till torpet Fjället, se bilaga 2, 3 och 4. Längs med Sågbäcken är det viktigt att den planerade tillfartsvägen byggs öster om bäckfåran så att sågverksruinerna inte påverkas. Vid vindkraftverk nr 11 och väster om torpet Fjället löper tillfartsvägarna genom området med fossil åkermark 1. Här går i dagsläget en befintlig körväg. Behöver körvägen förstärkas kan det bli aktuellt med dokumentation av odlingsrösen om några av dessa berörs. Vid vindkraftverk 17 enligt Bohusläns museums markering ligger två gränsmärken vilket gör det svårt att utnyttja denna plats utan att påverka lämningarna. Den tänkta tillfartsvägen förbi Regineberg passerar igenom den östra delen av Böns äldre gårdstomt. Eftersom gårdstomten utgör en fast fornlämning krävs det en arkeologisk förundersökning om sträckningen blir aktuell. Beslut om en sådan fattas av kulturmiljöenheten på Länsstyrelsen.

Referenser

Otryckta källor

Lantmäteristyrelsens arkiv, Björtveten nr1 SS 1805, Bäckén nr 1 SS 1818, Regineberg nr 2, LS 1830.

Lantmäterimyndigheternas arkiv Charta över fem blad över frälsehemmanet Bön med Liane upprättad 1806 15-bäc-54.

Häradsekonomisk karta Ödshult (J12-52-1) och Håverud (J1252-2).

Bilagor

Bilaga 1. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Kompletterad oktober 2011. Översikt som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser. Utdrag ur Fastighetskartan 9148 och 9149. Skala 1:25 000. Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2011-12-15. Dnr 601-2011/3352

Bilaga 2. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Kompletterad oktober 2011. Utdrag ur fastighetskartan 9148. Inzoomning som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser i den västra delen av området. Skala 1:15 000. . Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2011-12-15. Dnr 601-2011/3352

Bilaga 3. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Inzoomning som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser i den östra delen av området. Utdrag ur fastighetskartan 9148. Skala 1:15000. Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-12-17. Dnr 601-2010/3190

Bilaga 4. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Utdrag ur fastighetskarta 9148. Detalj som visar område 1 med fossil åkermark och torplämning. Skala 1:4000. Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-12-17. Dnr 601-2010/3190

Bilaga 5. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Utdrag ur fastighetskarta 9148. Detalj som visar område 2 med fossil åkermark och torplämning. Skala 1:4000. Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-12-17. Dnr 601-2010/3190

Bilaga 6. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Utdrag ur fastighetskarta 9148. Detalj som visar område 3 med fossil åkermark och torplämning. Skala 1:4000. Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-12-17. Dnr 601-2010/3190

Bilaga 7. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Utdrag ur fastighetskarta 9148 Detalj som visar område 4 med sågverkslämningar, täktgropar och äldre vägsträckning. Skala 1:4000. Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2010-12-17. Dnr 601-2010/3190

Bilaga 8. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Kompletterad oktober 2011 Utdrag ur fastighetskartan 9148. Inzoomning som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser vid verk nummer 17. Skala 1:4000. Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2011-12-15. Dnr 601-2011/3352

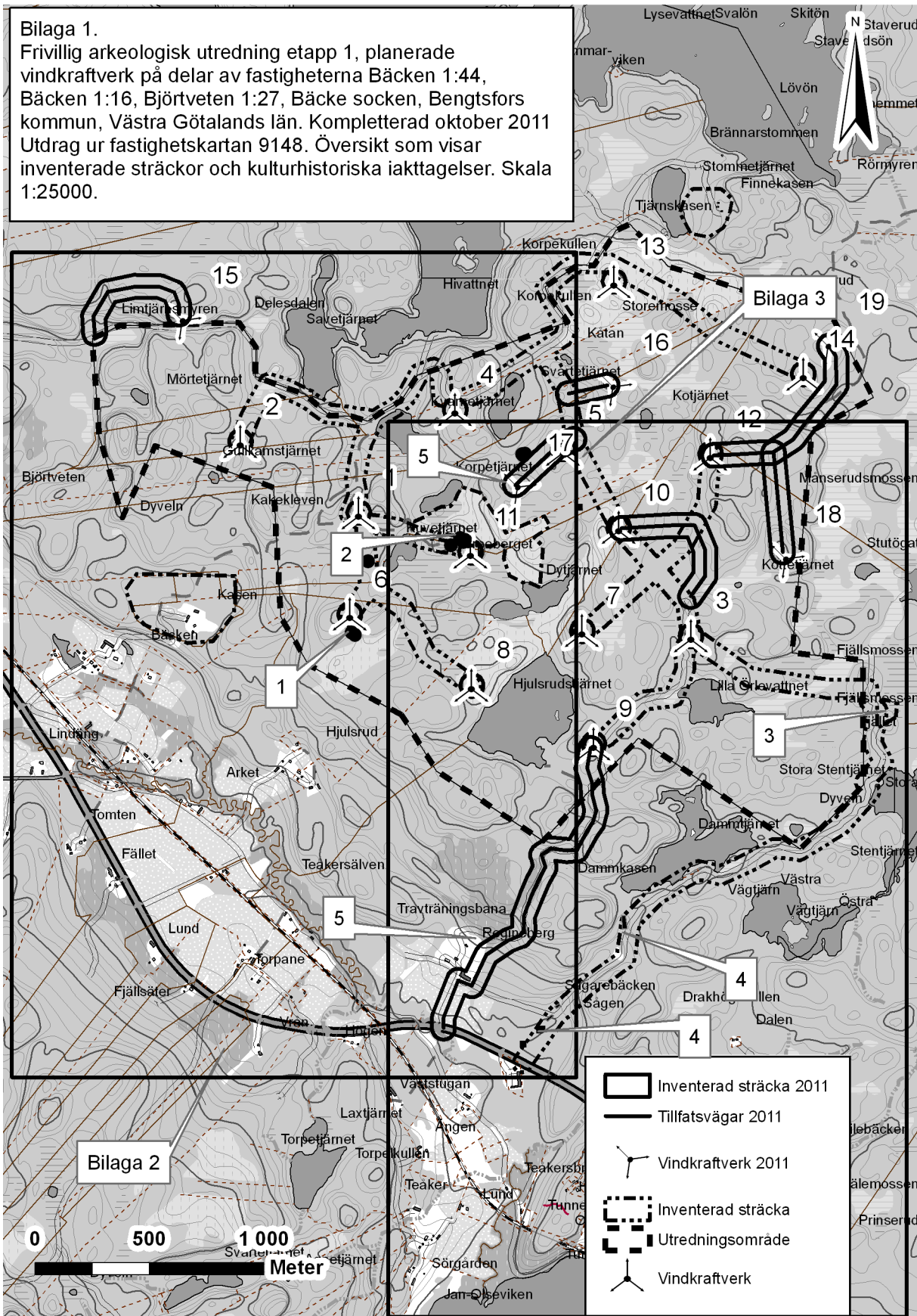
Bilaga 9. Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun,

Västra Götalands län. Kompletterad oktober 2011. Utdrag ur fastighetskartan 9148. Inzoomning som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser vid Regineberg. Bebyggelsen och Gårdstomtens utsträckning är inlag utifrån 1806 års storskifteskarta Skala 1:4000. . Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 2011-12-15. Dnr 601-2011/3352

Bilaga 10. Förteckning över iakttagna kulturhistoriska miljöer

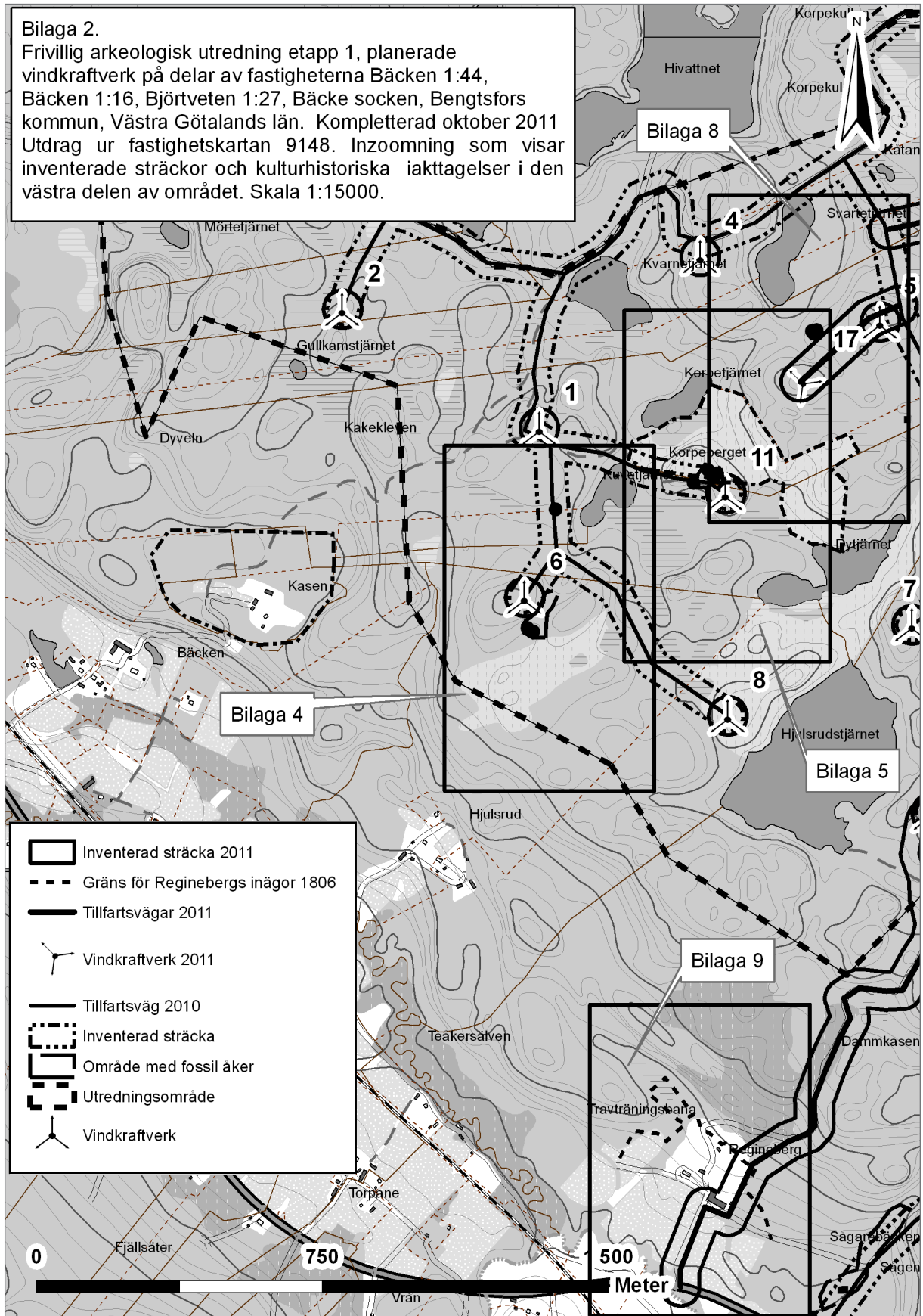
Fynd: Inga fynd omhändertogs

Bilaga 1.
 Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäcken 1:44, Bäcken 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Kompletterad oktober 2011
 Utdrag ur fastighetskartan 9148. Översikt som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser. Skala 1:25000.

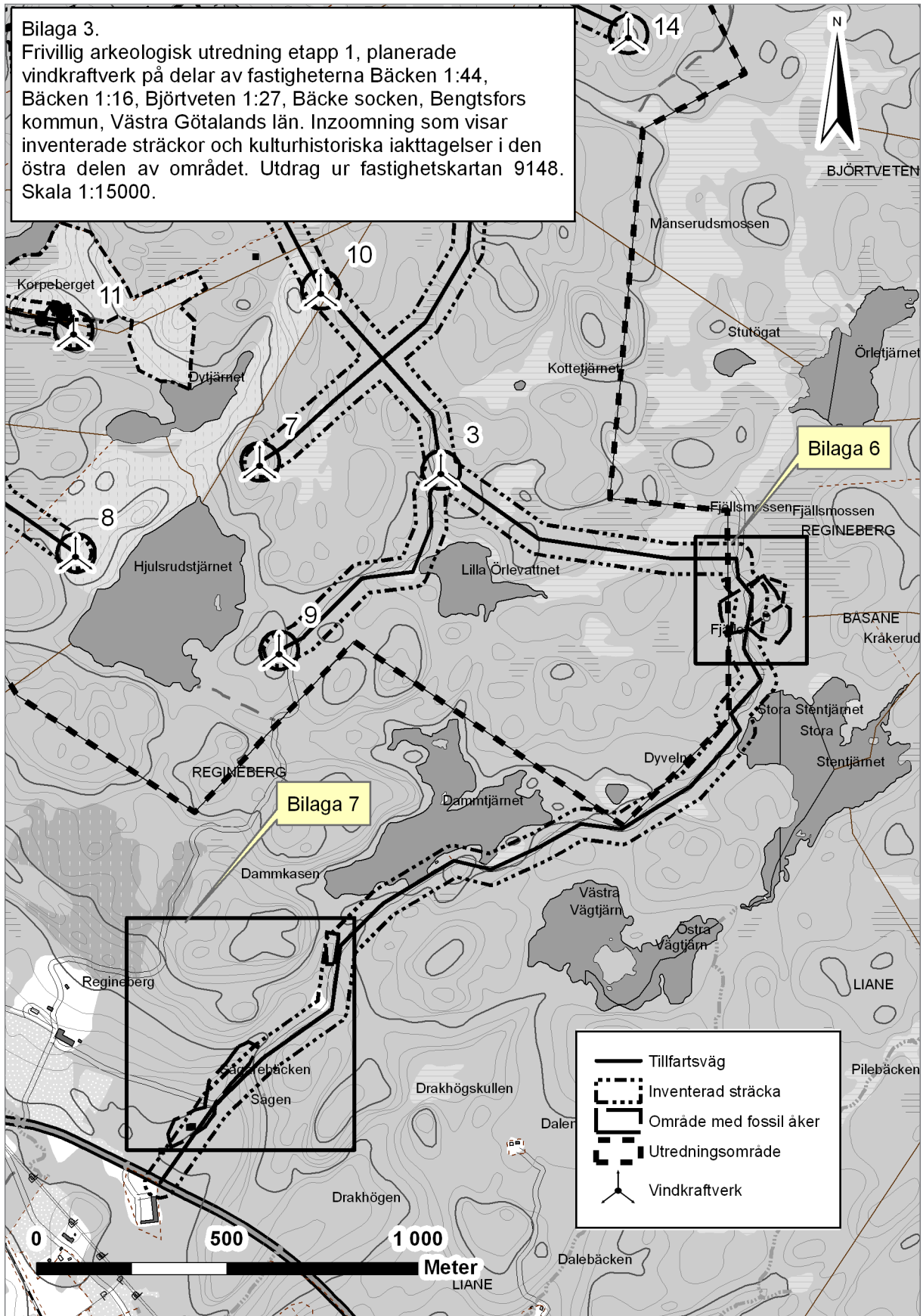
Bilaga 2.

Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäckén 1:44, Bäckén 1:16, Björtveten 1:27, Bäcké socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Kompletterad oktober 2011
Utdrag ur fastighetskartan 9148. Inzoomning som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser i den västra delen av området. Skala 1:15000.

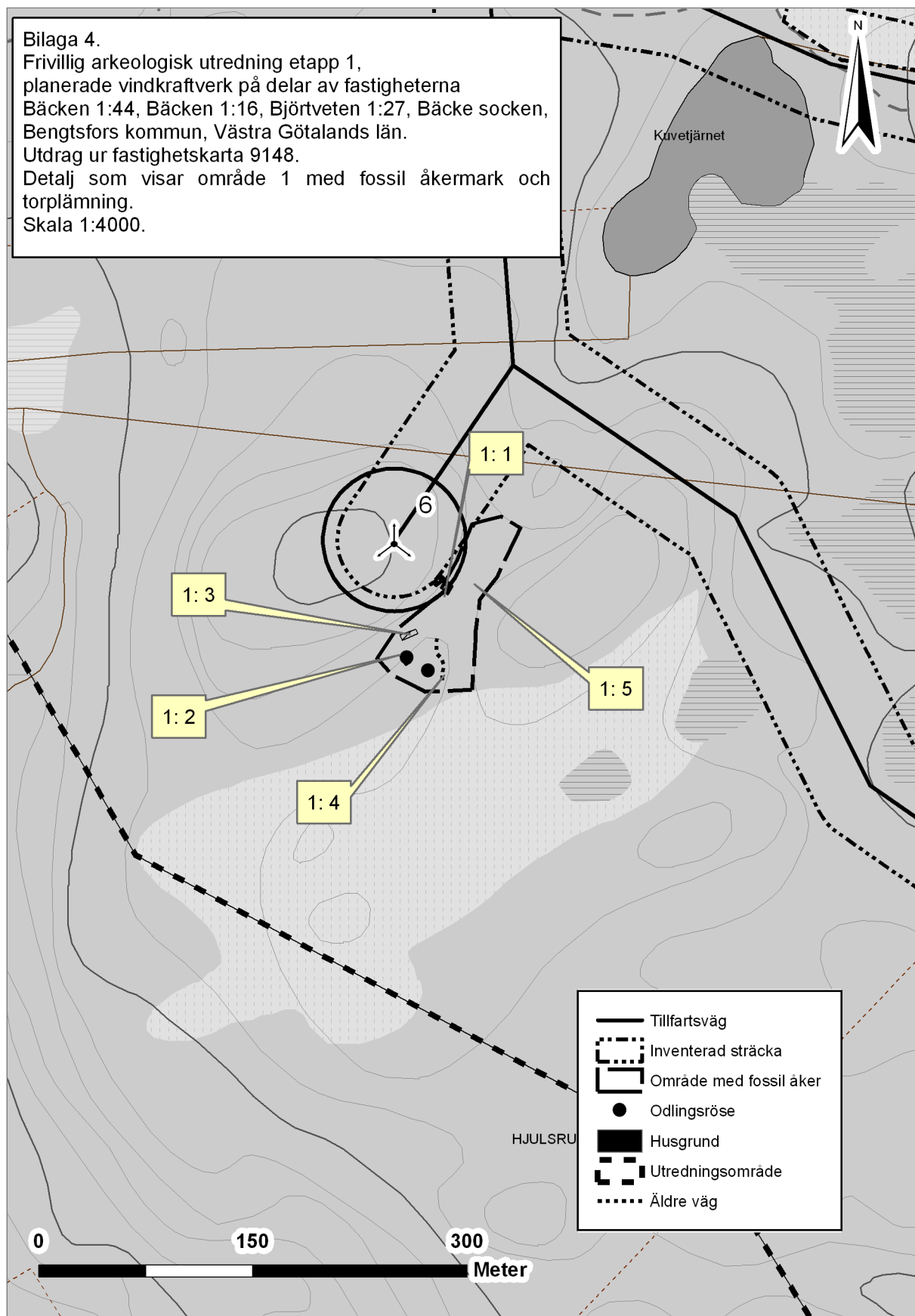

Bilaga 3.

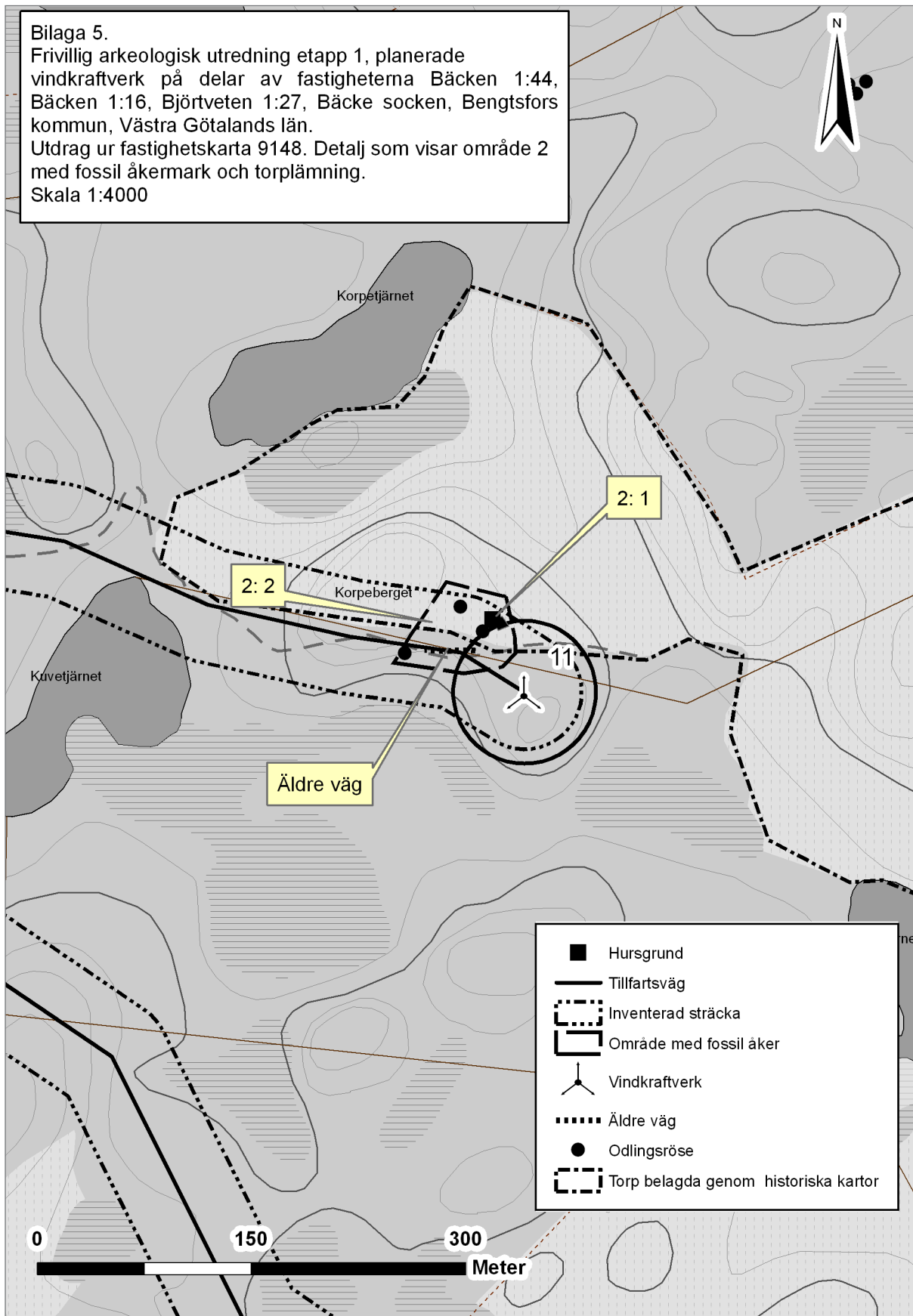
Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäcken 1:44, Bäcken 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Inzoomning som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser i den östra delen av området. Utdrag ur fastighetskartan 9148. Skala 1:15000.

Bilaga 4.
Frivillig arkeologisk utredning etapp 1,
planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna
Bäcken 1:44, Bäcken 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken,
Bengtsfors kommun, Västra Götalands län.
Utdrag ur fastighetskarta 9148.
Detalj som visar område 1 med fossil åkermark och
torplämning.
Skala 1:4000.

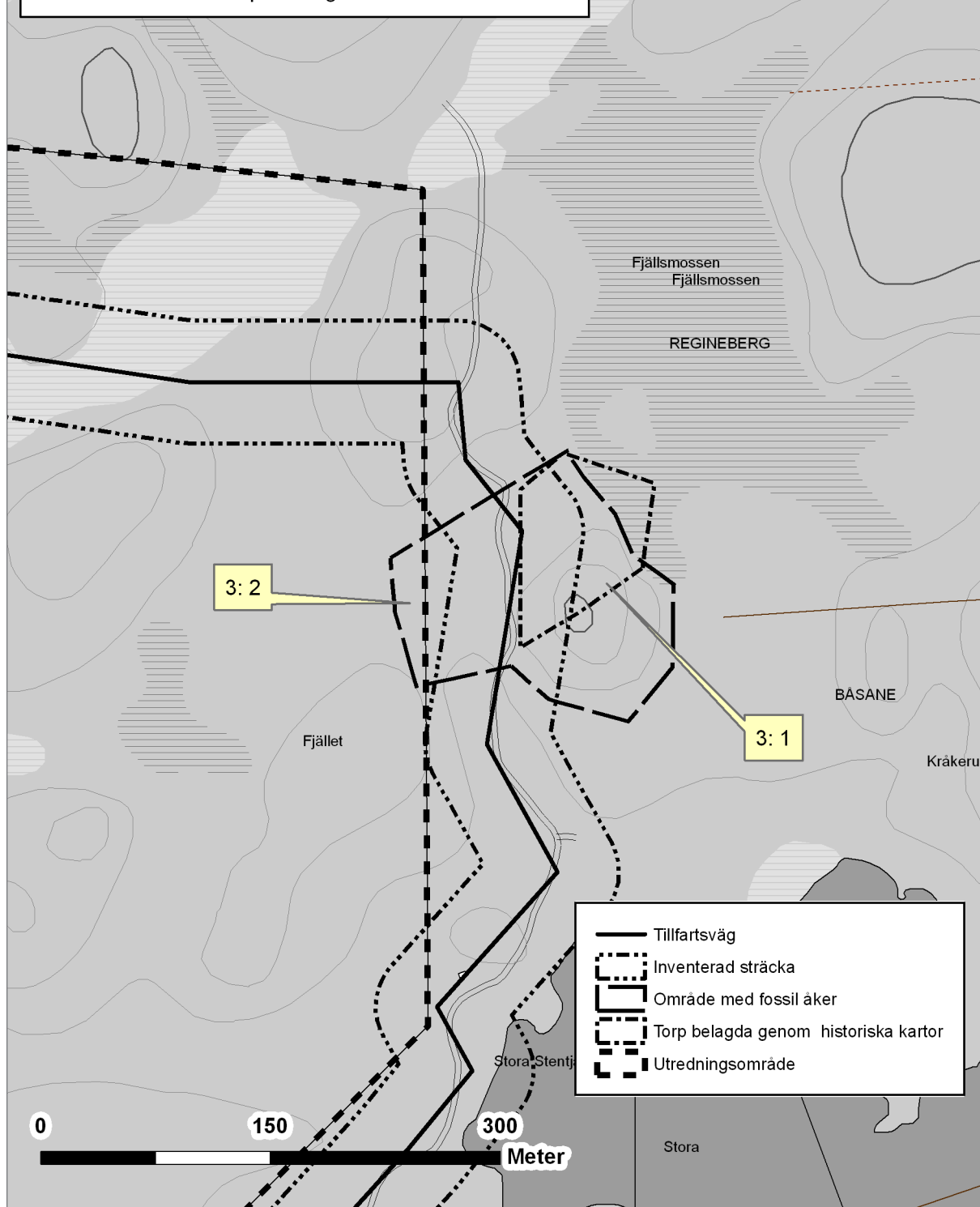
Bilaga 5.
 Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade
 vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäcken 1:44,
 Bäcken 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors
 kommun, Västra Götalands län.
 Utdrag ur fastighetskarta 9148. Detalj som visar område 2
 med fossil åkermark och torplämning.
 Skala 1:4000

- Hursgrund
- Tillfartsväg
- ⋯ Inventerad sträcka
- ▭ Område med fossil åker
- ⋈ Vindkraftverk
- ⋯ Äldre väg
- Odlingröse
- ⋯ Torp belagda genom historiska kartor

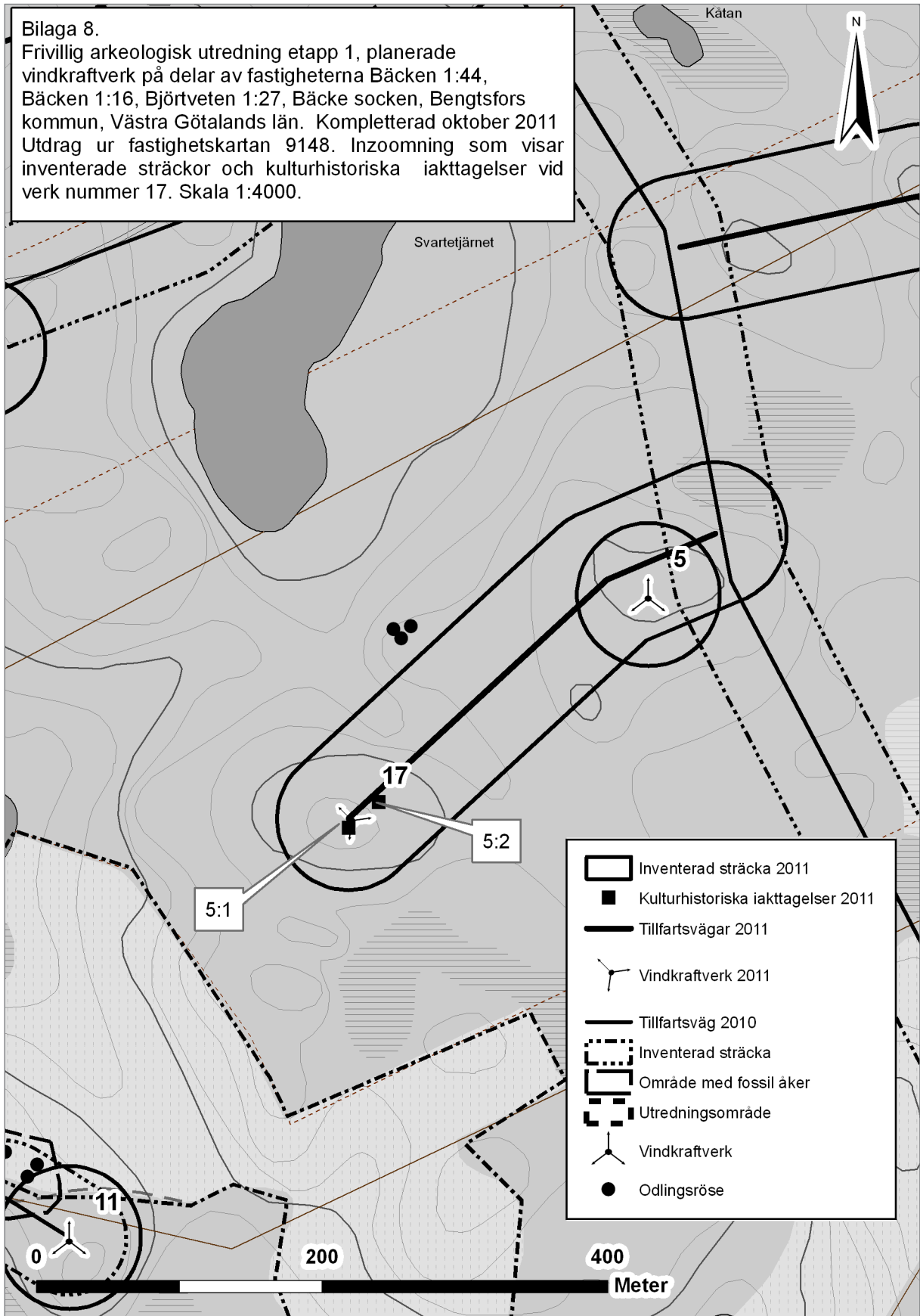
Bilaga 6.

Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäcken 1:44, Bäcken 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Utdrag ur fastighetskarta 9148. Detalj som visar område 3 med fossil åkermark och torplämning. Skala 1:4000.

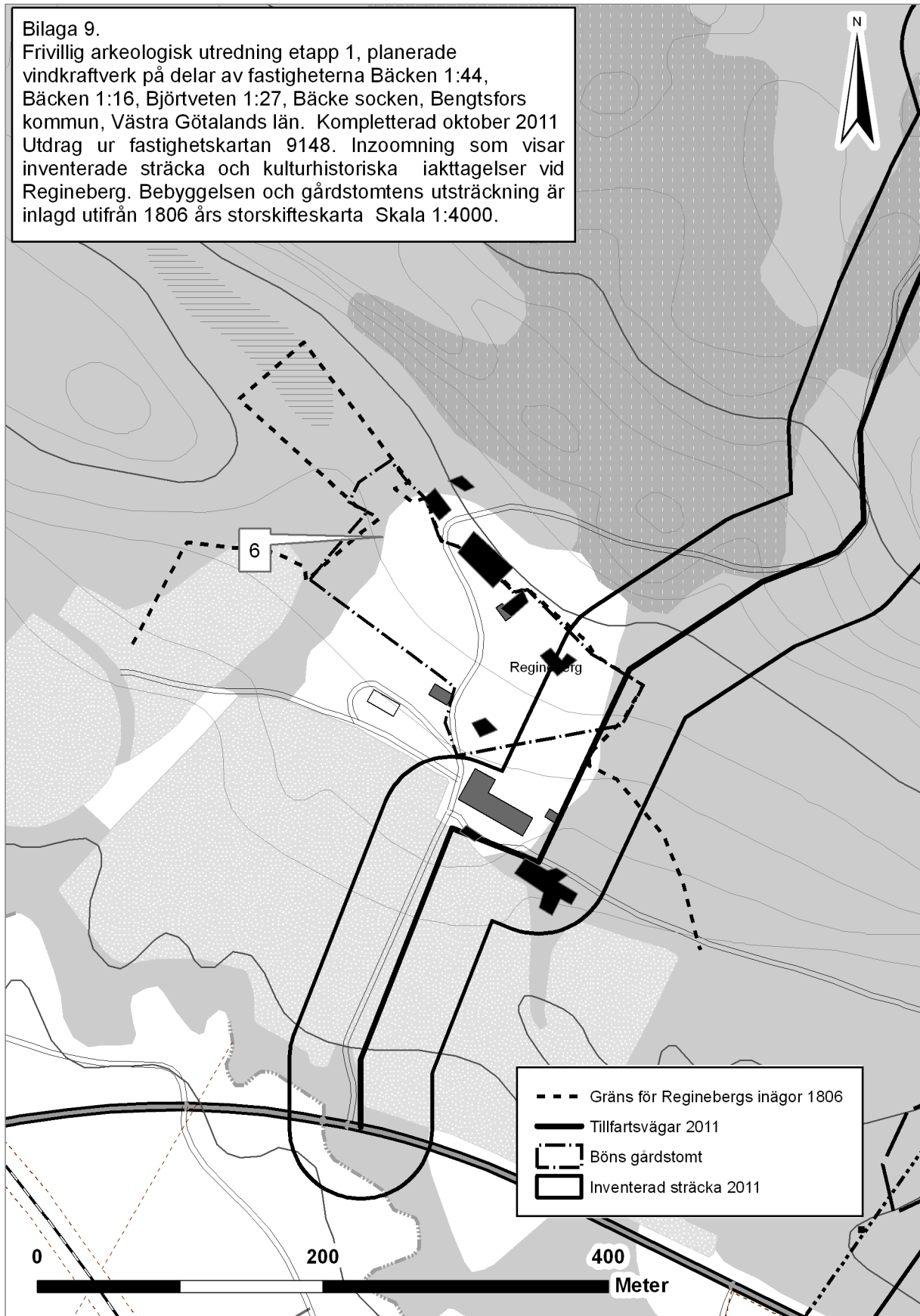
Bilaga 8.

Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäcken 1:44, Bäcken 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Kompletterad oktober 2011
Utdrag ur fastighetskartan 9148. Inzoomning som visar inventerade sträckor och kulturhistoriska iakttagelser vid verk nummer 17. Skala 1:4000.

Bilaga 9.

Frivillig arkeologisk utredning etapp 1, planerade vindkraftverk på delar av fastigheterna Bäcken 1:44, Bäcken 1:16, Björtveten 1:27, Bäcke socken, Bengtsfors kommun, Västra Götalands län. Kompletterad oktober 2011
Utdrag ur fastighetskartan 9148. Inzoomning som visar inventerade sträcka och kulturhistoriska iakttagelser vid Regineberg. Bebyggelsen och gårdstomtens utsträckning är inlagd utifrån 1806 års storskifteskarta Skala 1:4000.

Bilaga 10. Förteckning över iakttagna kulturhistoriska miljöer

Objektnr	Sakord	Storlek m	Beskrivning	Förslag till åtgärder
1	Område med fossil åkermark			Ligger i utkanten till buffertzonen för verk nummer 6. Påverkas inte av den planerade etableringen.
1:1	Husgrund	8 x 7	Belägen i kläva mellan berg. Torpgrund, nästan kvadratisk sylvstenskonstruktion, 8x7 m stor (NV-SÖ), plus utbyggnad i V hörnet 2,5x3 m stor (NÖ-SV). Sylvstensrader av 0,3-1 m stora stenar. Spisröse 3x3 m stort i NV delen.	
1:2	Husgrund	8 x 4-6	Uthusgrund alternativt odlingssten upplagd på bergshäll. Trapetsoid form, ca 8x4-6 m stor (NV-SÖ), med markantastensatta kanter, ca 1 m höga. Stenarna är 0,1-0,8 m stora. Grunden är helt stenfylld och kraftigt övermossad.	
1:3	Terrasskanter	10 x 4	Terrasskanten ligger nedanför och norr om husgrund 2. Den avgränsas av en enkel u-formad stenrad, är 10x4 m stor och består av 0,4-0,7 m stora stenar. Stenraden inramar terrassen mot en våtmark i NV. Odlingssyta?	
1:4	Stensatt körväg	30 x 2	Slingrar längs östra kanten av klåvan, intill bergväggen. Den är 30 m lång och ca 3 m bred samt stensatt i nederslänt. Vägkanten är 0,2-1 m hög och består av smala stenflak som kallmurats. Sönderkörd av skogsmaskiner längst i N, upp mot husgrund 1.	
1:5	Fossil åker	40 x 135	Enstaka röjningsrosen väster om torpgrund inom ett område ca 40 x 135 m (SV - NO). Rösena är ca 4 m stora och 0,6-0,8 m höga, runda till ovala. De har en toppig till rundad profil och är kraftigt övermossade. Ytliga recenta körsador från skogsavverkning.	
2	Område med fossil åkermark			Tillfartsvägen till verk 11 är planerad att löpa genom området. Utnyttja om möjligt den befintliga körvägen. Bohusläns museum föreslår diskussion på plats.
2:1	Husgrund	8 x 8	Torpgrund, kvadratisk fylld stenkonstruktion, 8x8 m stor (Ö-V). Stenarna både i och runt konstruktionen är ca 0,3-0,6 m stora. Stengrunden är omsorgsfullt lagd runt om. En stenhög centralt i S delen kan vara ett spisröse. Intill husgrunden finns växtlighet som tyder på förvildade torpväxter. Huset har stått på platsen relativt sent, här finns bland annat kvarliggande järnskrot.	
2:2	Fossil åker	65 x 65	Minst 10 röjningsrosen inom ett område ca 65 x 65 m (SO-NV). Rösena är 4-6 m stora och 0,5-1 m höga, runda till ovala. De är generellt toppiga och kraftigt övermossade, men enstaka är mer flacka. Ingående stenar är 0,10-1 m stora, stenmaterialet är blandat. En stenrad finns delvis bevarad längs norra kanten av bruksvägen genom området.	
3	Område med fossil åkermark			Tillfartsvägen till verk 3 m flär planerad att löpa genom området. Utnyttja om möjligt den befintliga körvägen. Bohusläns museum föreslår diskussion på plats.
3:1	Fossil åker	170 x 165	Minst 55 röjningsrosen inom ett område ca 170 x 165 m (SO - NV). Rösena är 2-6 m stora och 0,4-1 m höga, runda till ovala. De är generellt toppiga och ej övertorvade, enbart övermossade, med luckert och löst stenmaterial. Ingående stenar är 0,10-1(2) m stora, stenmaterialet är blandat, men generellt mindre stenar ytligt. Vissa rösen är delvis skadade av hyggesplöjning. Rösena förekommer med olika inbördes avstånd, ofta 5-20+ meter. Terrasskanter och åkerhak förekommer inom området. Även i form av tippad sten i nedslänt och mindre stenrader, upp mot kanten av röjda ytor.	
3:2	Tomtplats		Ett stort röjningsröse vid en öppen plåtå med en äldre rönn och en lönn (gårdstun?), på sydsidan av ett centralt beläget berg.	

Objektnr	Sakord	Storlek m	Beskrivning	Förslag till åtgärder
4	Område med industri lämningar			Tillfartsvägen till verk 3 m flär planerad att löpa genom området. För den norra delen förbi 4:1 och 4:2 kan man med fördel utnyttja den befintliga körvägen. Den södra sträckan av vägen bör byggas öster om bäckravinerna för att undvika ingrepp i miljön.
4:1	Sågverksruin	20 x 60	Den nordligaste av tre fd. sågverk. Kvarstående kallmurade grundmurar längs och i en fors i Sågarebäcken, upp till 3 m höga. Belägen längs en sträcka av 60 m (N-S). Enstaka bevarat byggnadstimmer.	
4:2	Sågverksruin	15 x 23	Kvarstående kallmurade grundmurar längs och i en fors i Sågarebäcken, upp till 3 m höga. Belägen längs en sträcka av 21 m (VSV-ONO). Enstaka bevarat byggnadstimmer. Cementfogar förekommer på något ställe. Äldre turbin och diverse järndetaljer.	
4:3	Sågverksruin	32 x 15	Kvarstående kallmurade grundmurar längs och i en fors i Sågarebäcken, upp till 3 m höga. Belägen längs en sträcka av 32 m (VSV-ONO). En del bevarat byggnadstimmer.	
4:4	Äldre väg	150 x 2	Nedanförlinjen av en bäckravin, intill och förbi fyra täktgröpar (för vägfylle), går en sträcka av en äldre väg upp mot sågverksruin 4:3. Vägbanken är 150 m lång, terrassliknande och endast ca 2 m bred. Antydning till halvveg, 0,2 m djup, finns på den södra och allra nordligaste delen.	
4:5	Täktgröpar	3 x 2,5	Belägen på skrå precis nedanför brink i bäckravin, 3x2,5 m stor (Ö-V), 1 m djup, rektangulär. Materialet är ytligt grusig sandig silt.	
4:6	Täktgröpar	6 x 4	Belägen nedanför brink i bäckravin, 6x4 m stor (Ö-V), 2,2 m djup, rektangulär. Materialet är ytligt grusig sandig silt. Vid provstick med jordsond visade sig bottenmaterialet vara siltig lera ned till 0,35 m, där stenar möter.	
4:7	Täktgröpar	5,5 x 3,5	Belägen nedanför brink i bäckravin, 5,5x3,5 m stor (N-S), 1,8 m djup, rektangulär. Materialet är ytligt grusig sandig silt. En rostig järntråd låg på botten. Vid provstick med jordsond visade sig bottenmaterialet vara siltig lera ned till 0,4 m, där stenar möter.	
4:8	Täktgröpar	6 x 5	Belägen på sydsidan av mindre platakant, 6x5 m stor (Ö-V), 1,5 m djup, nästan kvadratisk, med öppning mot söder. Materialet är ytligt grusig sandig silt. Belamrad med trä och ris i botten. Vid provstick med jordsond visade sig bottenmaterialet vara siltig lera ned till 0,3 m, där stenar möter.	
4:8	Täktgröpar	6 x 5	Belägen på sydsidan av mindre platakant, 6x5 m stor (Ö-V), 1,5 m djup, nästan kvadratisk, med öppning mot söder. Materialet är ytligt grusig sandig silt. Belamrad med trä och ris i botten. Vid provstick med jordsond visade sig bottenmaterialet vara siltig lera ned till 0,3 m, där stenar möter.	
5:1	Gränsmarkering		Tre 0,2 x 0,2-0,3 meter stora stenar utgör fundamentet till en 0,2 x 0,3 meter uppallad sten.	Tillfartsvägen till verk 17 är planerad att löpa genom området. Bohuslänns museum föreslår diskussion på plats för att utvärdera om det är möjligt att låta gränsmarkeringarna ligga kvar.

Objektnr	Sakord	Storlek m	Beskrivning	Förslag till åtgärder
5:2	Gränsmarkering		Tre 0,2 x 0,2-0,3 meter stora stenar utgör fundamentet till en 0,2 x 0,3 meter uppallad sten.	Tillfartsvägen till verk 17 är planerad att löpa genom området. Bohuslänsmuseum föreslår diskussion på plats för att utvärdera om det är möjligt att låta gränsmarkeringarna ligga kvar.
6	Böns (Rejngöns) Gårdstomt	85 x 240	Böns gårdstomt belagd på 1806 års storskifteskarta.	Tillfartsväg till verk 9 m fl. Tillfartsvägen är planerad att löpa genom östra delen av Böns gårdstomt. Om tillfartsvägen berör gårdstomten bedömer Bohuslänsmuseum att en förundersökning måste utföras. Gårdstomten utgör en fast fornlämning och tillstånd krävs från länsstyrelsen för en arkeologisk förundersökning. Om sträckningen är möjlig att justeras föreslås en diskussion på plats.

